

KJELL GREDE OG HARRY MUNTER

ET INTERVIEW

Indtil for nogle år siden arbejdede du som lærer for tilpasningsvanskelige børn. Hvorfor begyndte du pludselig med »Hugo og Josefine« at lave film?

– Det ved jeg ikke rigtigt. Jeg kan jo altid komme med en masse efterrationiseringer, men jeg har altid været meget fascineret af billeder. Egentlig startede jeg med at prøve at skrive, men syntes ganske enkelt ikke om det. Jeg opdagede – og får det bekræftet hver dag – at der findes ingen grænser for, hvad man kan sige. Sandheden sætter i hvert fald ingen grænse. Alt kan lade sig sige. Derimod synes jeg ikke, at alt lader sig filme, uden at man får et skin af falskhed i øjnene. Film er for mig en meget større udfordring til ægthed. Jeg føler mig vel ganske enkelt mere tiltrukket af den komplikation, man kan udtrykke i billeder, end af den, man kan lave med ord. Sproget er meget mere klodset.

»Harry Munter« har en meget interessant tilblivelseshistorie. Den er produceret helt uden manuskript. Hvordan fik du producenten Göran Lindgren fra Sandrews til at gå med?

– Det er ikke rigtig, at jeg ikke havde noget manuskript. Jeg havde blot ikke noget læseligt manuskript, ikke læseligt for nogen anden end mig selv. Hjemme havde jeg et kæmpe materiale, hovedsageligt nedskrevet i noteform. På baggrund af dette materiale – og aldrig uden for det – har jeg så improviseret. Ikke på stedet; skuespillerne vidste altid, hvad de skulle gøre og sige, men måske ikke før aftenen før.

Det betød, at Göran Lindgren måtte tage stilling til filmen på basis af en mundtlig fremstilling af mig. Og det betød, at han vidste mere om filmen, end hvis han havde fået et manuskript. Når jeg har siddet i seks timer og forklaret, så ved han alt.

– Og så fik du carte-blanche?

– Ja, men det hang sikkert også sammen med, at »Hugo og Josefine« havde været en pæn succes både kunstnerisk og økonomisk.

– *Mødte man Harry Munter flygtigt, sådan lidt ude fra, vil man nok først og fremmest kalde ham meget umoden. Men i realiteten er han jo usædvanligt bevidst af sin alder?*

– Han har alle den tidlige begavelses kudemærker og det er netop at svinge fra umodenhed til modenhed. Hans problem er at få intentionerne, ønskerne eller drømmene om du vil, til at stemme overens med realiteterne.

Historien om Harry Munter kan, hvis vi holder os til, hvad der kan udtrykkes verbalt, kortes ned til en enkelt sætning, nemlig, at den, som taber sit liv, skal vinde det, og den, der søger at vinde sit liv skal miste det. Når jeg bruger et citat fra Bibelen, er det ikke, fordi filmen eller jeg er kristen, men fordi det udtrykker en fantastisk betydningsfuld livserfarenhed. Og den findes i en lang række andre religioner – Senbuddismen f. eks. Og med at tabe sit liv mener jeg, at man så at sige sprænger jeg'et, at man lever helt enkelt. Og det oplever vi jo tit. 15.000 tilskuere, der ophidser sig over, at en Pedersen scorer, så Danmark fører 1–0, råber ikke over sig selv, men på grund af en pludselig følelsesudladning. Det er det banaleste eksempel og selvfølgelig ikke det, filmen er gjort over, men en type af ekstase. Harry Munter nægter at leve et forminsket liv, et alt for begrænset liv. Han vil sprænge dagligdagen.

– Dermed udsætter han sig også for fare for at blive knust af systemet?

– Det er helt klart, men i det øjeblik, hvor vi f.eks. har 10.000 Harry Munter'e i København eller Stockholm, ville hele vores politiske liv se anderledes ud.

– En del af Harry Munters umodenhed er vel hans idelle krav til samfundet. Men det siger også noget om, hvor meget samfundet fastlåser og er umenneskeliggjort. Mener du, det udelukkende er samfundet, der er forkert, eller er Harry også lidt gal?

– Selvfølgelig er han det. På mange måder er han fuldstændig en gammeldags helt. Ikke fordi han er dygtig til noget, men fordi han hele tiden forsøger nye ting. Han demonstrerer ikke på bestemte klokkeslet, men hele tiden. Han vil simpelthen skabe en ny livsform, som så mange i dag prøver det.

– Bliver han ikke lidt en outsider, for speciel, når han rent intelligensmæssigt er skildret som noget af et matematisk geni?

– Det er klart, at hans store begavelse giver ham visse fordele, men jeg tror ikke, at hans protest har noget med den at gøre. Det kræver styrke, men ikke et særligt antal hjerneceller.

Harry er ikke for til slut i filmen særlig bevidst overfor, hvad han vil. Han ved blot helt bestemt, hvad han ikke vil. Og det ved mange unge i dag.

– Bergmans »En passion«, der er næsten samtidig med »Harry Munter«, har i Annaskikkelsen en parallellfigur til Harry. Også hun kæmper for idealerne og mod realiteterne eller omverdenen i hvert fald.

– Jeg synes, Bergman er mere pessimistisk. Hans film munder ligesom ud i, at det er umuligt, mens »Harry Munter« mod slutningen – håber jeg – udtrykker et håb om, at noget er muligt. Måske ikke noget særlig fantastisk eller storartet, men dog noget, der peger fremad mod en forandring.

Jeg tænker på det halvandet minut til sidst i filmen mellem drømmen og slutningen. Og det er ingen tilfældighed, at jeg spiller »An der schönen blauen Donau« under

drømmen, som er uhørt smuk, uhørt umulig; ligesom melodien, der både er smuk og for strid. Den bliver lidt en ironisk kommentar til sig selv.

Drømmen slutter med, at Harry overlever. En drillesyg og lidt sadistisk dreng vækker ham med sit syvtal og han brækker vel sovepillerne op, det får vi aldrig at vide. Men han overlever og det, der sker i slutbillederne, er jo, at han forener forældrene og den ensomme kvinde. Det er første gang de er sammen i virkeligheden. Nu besøger han dem ikke isoleret som før, men prøver at samle dem, og vi ser ham stå og råbe efter Manne. Men han kommer ikke, han er allerede for langt ude i sin dødsneurose til at han kan reddes. Harry går altså væk fra den individualistiske løsning og prøver at få sine venner til at være lidt mere sammen. Det er heller ikke kun Harry, som råber på Manne, de gør det alle. For første gang har Harry forstået, hvad det er, han har gået og længtes efter. Og det er sket via drømmen, der har formuleret idealet – samhørighed – for ham. Det ideal, der hele tiden har forhindret ham i at følge tilbudet og rejse til Amerika.

– Man kunne også opfatte det optimistiske udtryk i Harrys ansigt efter drømmen udelukkende som glæden over en smuk drøm.

– Næ, han har fået en forståelse for sig selv, som han ikke før har haft. Takket være at han har drevet sit liv til katastrofen – hvad jeg tror, man må gøre på et eller andet tidspunkt for at få udskilt nogle virkelige sandheder.

Mødet mellem dem er et lille håb for dem alle. Faderen vil måske komme i et lidt mere afklaret forhold til sønnen og sin kone, den finske pige kommer lidt ud af sin skizofreni ved at møde andre mennesker end Harry og hendes fyr. En lille chance for en lille erkendelse af deres situation.

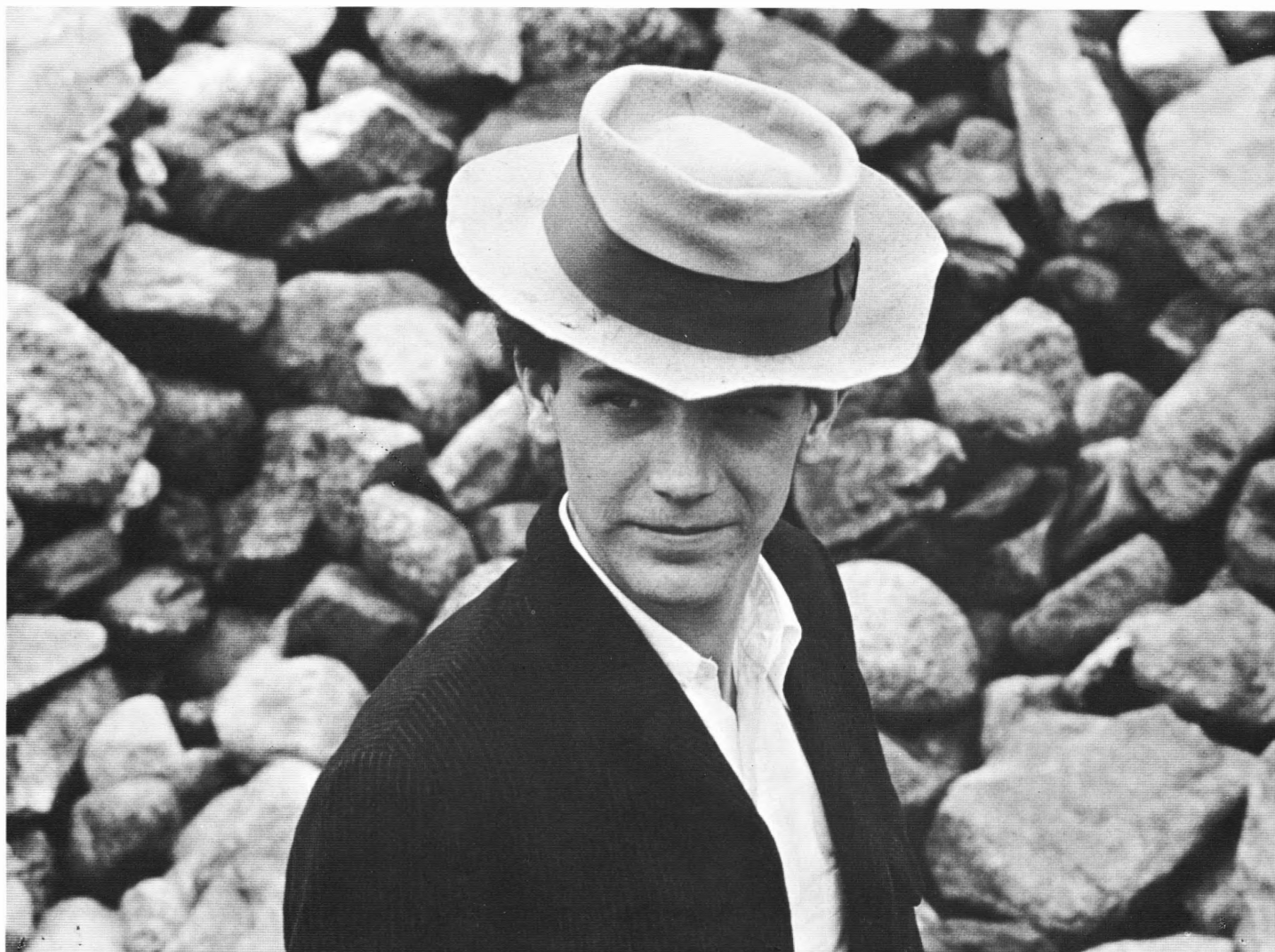
– Når Harry klarer sig, så er spørgsmålet i forteksten: »Hvornår dør Harry Munter?« retorisk?

– Det er ikke et spørgsmål om at klare sig. Det er der ingen, der gør. Livet er for svært, men han klarer sig bedre. Og jeg tror ikke, han vil tage sovepiller igen, dertil er han allerede berøvet for mange illusioner.

– Opfatter du Harrys forhold til den finske pige som en parallellhandling til Harrys usikkerhed om sine idealer? I begyndelsen tror han jo ikke, at den mand, hun hele tiden taler om og er bange for, eksisterer, indtil han pludselig til Harrys store forbauselse er der en dag.

– Jeg tror, det er at gøre sammenhængen unødigt indviklet. Det er svært nok. Jeg opfatter det blot sådan, at Harry træffer en pige, der tydeligvis er skizofren, og beslutter sig for at hjælpe hende, så hun kommer af sted på arbejde. Eftersom hun er skizofren bestemmer han, at der må være tale om forfølgelsesvanvid. Men hun er mere indviklet end som så. Undertiden kan forfølgelsesideer være sande. Der er simpelthen fra hans side tale om en fejlvurdering af virkeligheden, der er vanskeligere, end han tror. Det er ikke nok med én forklaring.

Vi forholder os jo ofte til skizofrene, som Harry gør det. I det øjeblik, vi har fundet en plausibel forklaring, er vi vældig tilfredse, men i mange tilfælde er det dobbelt så galt, som vi tror.

Jan Nielsen som Harry i »Harry Munter«.

– Vi får ikke noget at vide om, hvordan Harry egentlig får pillerne ud af kroppen. Og flere andre steder undlader du at give en række oplysninger, hvilket medfører, at man simpelthen må acceptere en række forhold. Til gengæld er stilen meget realistisk, næsten dokumentarisk. Må filmen ikke stå mere afklaret end Harry?

– Det kan man godt sige. Jeg synes aldrig, en film må have en form, der ikke følger hovedpersonen. Den må ikke være klogere end han. Når han er forvirret, skal filmen være det. Formen skal, kan man sige, have samme form som hans indre. Jeg prøver at skildre følelser og ikke at lave en reportage om Harrys dagligdag. Jeg er interesseret i at beskrive et følelsesliv, og de realistiske detaljer rager mig ikke. For min skyld kunne jeg fortælle en helt anden historie. Det er ikke historien, men følelsesreaktionerne, der er vigtige for mig.

– En anden svensk film, som jeg også synes »Harry Munter« er beslægtet med, er »Mishandlingen«. Begge film skildrer et menneske, der ikke kan finde sig til rette i det adfærdsmønster, som samfundet har knæsat som »normalt«. I »Mishandlingen« er Harry imidlertid ikke i tvivl om hvem, der er skyld i hans problemer: samfundet.

– »Mishandlingen« fortæller jo om et særtilfælde. Filmen handler om et menneske, der er halvgal. Vi må ikke blive så intellektuelle, at vi kun ser ham som et symbol.

Og jeg tror, det er en alt for let forklaring, at samfundet har skylden for alt det onde. Samfundet er jo til syvende og sidst os, hvis man ikke lige tænker på en speciel institution eller lignende. Og samfundet er ikke kun os, når vi stemmer; det er hele vort følelsesliv, der er det politiske klima. Når vi begynder at tage del i det politiske liv, begynder det at blive svært, men også at blive sandt.

Philip Lauritzen.

EN ANMELDELSE

I sin debutfilm »Hugo og Josefine« fra 1968 afslørede Kjell Grede sig som en på en gang original og højtbejaget instruktør, som ejede en sjælden evne til helt usentimentalt og uden falske tonearter at skildre barnets fantasiverden. Denne hans første film var en betagende blanding af alvor og nænsom humor, poesi og følsomhed, og bag dette havde den en religiøs undertone, der som et naturligt led indgik i denne eventyrlige fortælling om to børn, der leger og går på opdagelse i den korte svenske sommer.

Med sin næste film »Harry Munter« har Grede nu befæstet sin kunstneriske position inden for den yngre generation af filmskabere i dagens Sverige på linie med Bo Widerberg, Jan Troell og Stellan Olsson.

Efter et første gennemsyn kan man uden vanskeligheder gøre rede for filmens handling og umiddelbare problemstilling. Harry Munter (er det Kjell Grede selv som ung?) er en halvvoksen både følsom og begavet

dreng med såvel hjertet som hjernen på rette sted. Han er ikke så lidt af en dagdrømmer og en digter, men samtidig har han også stof i sig til en forsker eller en videnskabsmand. Året før vi møder ham i filmen, har han gjort en teknisk opfindelse, som har vakt opsigt omkring ham. Han er en ener, men samtidig føler han trang til både kontakt og venskab med andre. Han drømmer om godhed og interesserer sig ganske uselvsk for andre mennesker og deres lod her i livet. Og han føler sig usikker og har svært ved at finde sig selv, men lader sig på den anden side lede af en ufejlbarlig sans for, hvad han ikke skal gøre. Da han har valget mellem teknikken og livet, vælger han livet. Han foretrækker mennesket fremfor maskinen. Ved at nægte at rejse til Amerika sætter han sig op mod systemet og gør på sin facon oprør mod forbrugermoraliteten. . . Men et selvmordsforsøg viser trods alt, hvor svært han har ved at finde sig et ståsted i de voksnes verden, hvor der åbenbart ikke er plads for geniale og idealistiske unge som Harry Munter.

Filmen er som bekendt ikke så lidt aktuel, og den er tydeligt mærket: *Sveriges årgang 1970*. Men bare at blive stående ved det ville være utilstrækkeligt. Foruden dette første og umiddelbare indhold har værket også en anden og mere subtil betydning, som ikke er i modstrid med den første, men som tværtimod underbygger og supplerer den. Ligesom gennem »Hugo og Josefine« går der også gennem »Harry Munter« en række mere eller mindre skjulte hentydninger til